№ 106 Յունիսի 12 (24) 1881 Յունիսի 12 (24) № 106

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 բուբլի, կէս տարվանը 6 բուբլի։
Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Օտարաբարբարացիք գիտեմ են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տառին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Դարձեալ մի տառապանք։—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Նամակ Բագուից։ Նամակ Մեծ-Ղարաբլիսից։ Նամակ Օղեսայից։ Նամակ Սղնախից։ Ներքին լուրեր։—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Սերբիա։ Ֆրանսիա։ Անգլիա։ Գերմանիա։ Թիւրքիա։ Նամակ Գերմանիայից։ Արտաքին լուրեր։—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ։—ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։

ԴԱՐՁԵԱԼ ՄԻ ՏԱՌԱՊԱՆՔ

—

Անգլիական լրագիրները հաղորդում են որ թիւրքաց Հայաստանը դարձեալ մի սարսափելի տառապանքին ենթարկվեցաւ։ Վանի կողմերի 34 գիւղեր քանդված են երկրաշարժով։

Կարծես ոչ թէ միայն մարդիկ ընդդէմ են Հայաստանին, բայց նոյն իսկ բնութիւնը թշնամի է այդ երկրին և նրա բնակիչներին։

Հրդեհ, սով, հիւանդութիւններ, վերջապէս երկրաշարժ,—ամեն բանին հետզհետէ ենթարկվում է Հայաստանը։

Անգլիական հիւպատոսը արդէն ուղևորվել է այն տեղը, որտեղ պատահել է երկրաշարժը, որպէս զի օգնութիւն հասցնի վնասվածներին և կարօտեալներին։

Երբ որ նորերումս Խիոս կղզու վրա երկրաշարժ պատահեց, աշխարհիս ամեն կողմերից օգնութիւն հասաւ կղզու վնասված բնակիչներին։

Հարկաւո՞ր է միթէ ասել, որ իւրաքանչիւր հայի պարտաւորութիւնն է այժմ օգնել Վանի նահանգի գիւղերի երկրաշարժից վնասվածներին։

Հաւատացած ենք որ այդ դժբաղդ անցքը նոյնքան արձագանք կը գտնի իւրաքանչիւր հայի սրտում, որքան արձագանք էր գտնում Հայաստանի սովը մի երկու տարի սրանից առաջ։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

—

Յունիսի 6-ին

Անցեալ նամակովս ձեզ հաղորդած լուրը, թէ ռուսաց Հոգեգալուստի տօներին այստեղի ռուս արհեստաւորները մտադիր են յարձակվել հրէաների վրա և նրանց ջարդել,— բարեբաղդաբար չը հաստատվեց։ Բայց և այնպէս տեղական ադմինիստրացիան իր բոլոր պատրաստութիւնները վաղօրօք տեսել էր խառնակութիւնների առաջն առնելու համար։ Երկու օր շարունակ գինեվաճառներին արգելված էր բանալ իրանց կրպակները, որպէս զի ալկօհոլը, մարդկութեան այդ գլխաւոր անբաղդութիւններից մէկը, իր սարսափելի զօրութիւնով չը գրգռէ մի քանի տաք գլուխների գազանական կրքերը։ Հրէաները նոյնպէս երկու օր շարունակ իրանց խանութները չը բաց արին, մի քանիսը նրանցից մինչև անգամ թանգագին իրեղէնները խանութներից տեղափոխել էին իրանց տները։ У страха глаза велики, ասում է ռուսաց առածը. ես երբէք չեմ մոռանայ մի գեղեցիկ նոսթերի դառն արտասուքը, որ նա թափում էր սարսափելի երկիւղից։ Սակայն, ինչ և իցէ, շատ ուրախալի է որ ամենայն ինչ այժմ հանգիստ է։ Կարծում են թէ երբէք ռամիկները չեն էլ մտածել յարձակվել հրէաների վրա և այդ լուրը, իբր թէ, տարածել են մի քանի չարամիտներ հասարակութիւնը զրգռելու համար, որպէս զի իրանք պըղտոր ջրի մէջ ձուկ որսան։ Թէ որքան ճշմարիտ է այդ կարծիքը, չը գիտեմ, միայն ես մի օր առաջ այն օրից, երբ սպասվում էր հրէաների ջարդը, պատահմամբ լսեցի մի խումբ արհեստաւորների տաք խօսակցութիւնը, որոնցից մի քանիսը այնքան գրգռված էին, որ երդվում էին անչուշտ քաշել հրէաներին ականջներից, ինչպէս արտասանում էին իրանք, բայց միւսները աշխատում էին համոզել այդ տաք գլուխներին, թէ Կովկասում առհասարակ չարժէ անհանգըստացնել հրէաներին, որովհետև նրանց թիւը առաջին՝ շատ քիչ է այստեղ և երկրորդ՝ որ նրանց չէ կարելի համեմատել Ռուսաստանի հարաւային կողմերի հրէաների հետ հարստահարութեան կողմից։ Շատ ուրախալի է, որ գռեհիկ ամբոխի մէջ գտնվում են լրջամիտներ, որոնք իրանց խոհեմ համոզմունքով կարողանում են զսպել վայրենի կրքերը։ Ո՞վ գիտէ եթէ այդպիսիները չը լինէին, գուցէ հրէաների ջարդը անփախչելի լինէր։

Վաղը երեկոյեան քաղաքային այգում Բագուի «Մարդասիրական ընկերութեան» աշխատանքով կը լինի հասարակական զբօսանք յօգուտ այս տարվայ Բագուի Իէալական ուսումնարանում աւարտող չքաւոր հայ ուսանողների, որոնք փափագում են դիմել բարձր կրթութեան, բայց չունեն նիւթական միջոց։ Այս բարի գործի ինիցիատիվը պատկանում է տէր Թադէոս Բուդաղեանին։ Մեզ համար մեծ յանցանք կը լինէր չը յայտնել տէր հօրը մեր խորին շնորհակալութիւնը, որը յայտնի է Բագուի հասարակութեան մէջ ինչպէս նուիրված մի անձնաւորութիւն։ Արդարութիւնը պահանջում է խոստովանել, որ հ. Բուդաղեանի նման հոգևորականների թիւը շատ փոքր է հայերի մէջ։ Նոյնպէս այս անգամ շնորհակալութեան արժանի է «Մարդասիրական ընկերութեան» խորհուրդը, ինչպէս նաև Բագուի քաղաքագլուխ Դեսպոտ-Զինովիչ, որը նոյնպէս ուրախութեամբ առաջարկել էր իր օգնութիւնը։ Վաղը այս հանդէսի մասին ես կը գրեմ ձեզ, եթէ միայն ինձ աջողվի ներկայ գըտնվել այնտեղ։ Բայց այս անգամ դեռ նամակս չը վերջացրած, հարկաւոր եմ համարում դիմել Բագուի հասարակութեան մի համեստ առաջարկութիւնով։

Երբէք չենք սխալվի եթէ ասենք, թէ Կովկասի ոչ մի քաղաքի հայ հասարակութիւնը այնքան առատաձեռն չէ դէպի ամենայն մի բարեգործական նպատակ, որքան Բագուի հասարակութիւնը, որը մինչև անգամ մի քանի անգամ արժանացել է «Մշակի», այդ առհասարակ գովաբանելու համար ժլատ լրագրի գովասանութեան։ Թիֆլիս, որ տասնապատիկ թէ նիւթապէս և թէ մտաւորապէս հարուստ է Բագուից, կարող է օրինակ վերառնել վերջինից որ դեռ տասն և եօթ տարի սրանից առաջ հասկացել է թէ հարկաւոր է ունենալ մի «Մարդասիրական ընկերութիւն», իսկ ինքը, Թիֆլիսը, դեռ նոր է մտածում հիմնել «Բարեգործական ընկերութիւն» այն էլ հազար ու մի խոչնդոտներով։ Ուրեմն եթէ Բագուի հասարակութիւնը այդքան առատաձեռն է և թէ նրա տասն և եօթ տարի առաջ իմացածը դեռ նոր է մտնում Թիֆլիսի հասարակութեան գլուխը, արդեօք նրա համար հեշտ չէր լինի հիմնել մի ընկերութիւն ևս, որի նպատակը լինէր չքաւոր հայ ուսանողներին անմիջապէս օգնելը։ Թէ որքան օգտաւէտ կը լինէր մի այդպիսի ընկերութիւն, այդ ինքն ըստ ինքեան հասկանալի կը լինի, երբ մենք աչքի առաջ առնենք աղքատ ուսանողների սարսափելի վիճակը։ Որքան ընդունակ աշակերտներ են մընում առանց բարձր կրթութեան։ Նիւթական միջոցից զուրկ լինելու պատճառով, քանիսը նրանցից կորցնում են իրանց առողջութիւնը ապրելով խոնաւ ընակարաններում, կերակրվելով անանուշ կերակուրներով, և վերջ ի վերջոյ երիտասարդ հասակում գրկվում են կեանքից։ Ես խօսում եմ դեռ Կովկասում ուսում առնողների վրա, բայց կրկնապատկվում են այդ խեղճերի նեղութիւնները, երբ որ սրանք Ռուսաստան են գնում։ Ես կարծում եմ, որ հեշտ կարող է Բագուի հայ հասարակութիւնը հիմնել մի այդպիսի ընկերութիւն, որը կը բաղմապատկէ նրա փառքը և պատիւը։

Շիրվանզադէ

ՆԱՄԱԿ ՄԵԾ-ՂԱՐԱԲԻԼԻՍԻՑ

—

Յունիսի 8-ին

Վարդանի գիւղի եկեղեցու աւետարանը և այլ մի քանի եկեղեցական զարդեր, ուխտաւորի վառած մոմի բոցից այրվել են։ Տեղական քահանան այս և այն կողմ ընկած նուէր է հաւաքում նորէն հարկաւոր եղած զարդերը գնելու համար։

Երևանում մի օրիորդի աշխատութեամբ հրատարակվող մեզ անյայտ գրքի համար, մեր գիւղում օրիորդին ծանօթ երկու պարոններ նրա խնդրանաց զիջանելով բաժանորդներ հաւաքեցին։ Ահա արդէն երկու տարի է, որ ես և ինձ հետ մի քանիսները անհամբերութեամբ սպասում ենք այդ երազական գրքի հրատարակման. թնչու արդեօք այդ պարոնները գոնէ լրագիրների միջոցով մեզ չեն միամտացնում։

Ալեքսանդրապօլի առաջնորդ գեր. Յուսիկ վարդապետը եկաւ Ղարաքիլիսայով անցաւ։ Ղարաքիլիսան, որ ունի երկսեռ դպրոցներ և որ գտնվում է նրա իրաւասութեան տակ, բոլորովին հետաքրքրելի չեղաւ նրան։ Ինչպէս պատմեցին, հայր սուրբը այնքան վառ է եղել, որ տղայոց դպրոցի լուսամուտների տակով անցնելու ժամանակ, աշակերտների երգեցողութիւնն անգամ նրա ուշքը չէ գրաւել։

Մեր անտառապետի անդութ վարվելու համար, ոչ միայն Ղարաքիլիսի հասարակութիւնը, այլ և Շիրակայ բոլոր ժողովուրդը, որ առաջ այստեղի անտառով էր կառավարվում, այժմ գնում են Լոռու անտառապետից հրաման առնում աւելի արժան տակայով և այնտեղից բերում չինութեանց հարկաւոր փայտերը։ Չը գիտենք ինչն է սոսին, որ այս վերջին թւականներում մեր անտառը այդպիսի հարստահարողներին է վիճակվում հսկելու։

Մի քանի օր առաջ ես անձամբ այցելեցի մեր գիւղին մօտ Եղուբլի գիւղի դպրոցը։ Դպրոցը բաղկացած է մի մութ և խոնաւ սենեակից, որի մէջ շարած են սեղանների փոխարէն մի քանի տախտակներ և նոցա վրա սփռած հասիրներ։ Վաթսուն բուբլիանոց ուսուցչի հետ բաղդ չունեցայ ծանօթանալ. միայն թէ ընկերներս հեռուից ցոյց տուին մի մարդուն, որ պարսկական քօչերը ոտներին և մի պատառոտած բրդեայ վերնազգեստ հագած մի քանի փափախաւորների հետ գնում էր դաշտը զբօսանելու։ Մառացայ ասել, որ իմ այցելութիւնս անժամանակ էր, որովհետև աշակերտները ճաշի էին գնացած։ Դպրոցը կիրակի օրերն էլ ծառայում է չինական դատարանին։ Բայց ինչ եմ ասում, միթէ ամօթ բան է, քանի որ իրենց աւագ եղբայրներ, զարաքիլիսեցիք ես դպրոցը ծառայեցնում են չինական դատարանին։

Եղուբլի գիւղի տանուտէր պ. Գ. Շողերեանցը բաւական արթուն է իր պաշտօնավարութեան մէջ։ Պարոնը իր ընտրված օրից մի քանի գործեր է կատարել։

***

ՆԱՄԱԿ ՕՂԷՍԱՅԻՑ

—

Մայիսի 1-ին

Սորա հետ միասին ուղարկում եմ ձեր խմբագրութեանը 200 բուբլի, որ հաւաքեցի յօգուտ Հայաստանի սովատանջների մեծ մասամբ Օդէսայի օտարական հայ վաճառականներից և խնդրում եմ հասցնել այդ գումարը ուր հարկն է։ Պ. Ազամիրզեանց 20 ր., Տ. Տէր-Սահակեանց 15 ր., Կ. Խիթարով 15 ր., Դ. Հոնանեանց 10 ր., Ա. Եղիազարեանց 5 ր., Մ. Թառաեանց 5 ր., Վ. Խուդավերդեանց 5 ր., Ն. Դովլաթեանց 5 ր., Յ. Միրզայեանց 5 ր., Վ. Թառաեանց 5 ր., Ս. Մարգարեանց 5 ր., Հ. Սաֆրազեանց 5 ր., Ս. Զոփուրով 5 ր., Բ. Շեխանց 5 ր., Պ. Կուզանով 5 ր., Ս. Ճոնով 5 ր., Գ. Փիրիմով 5 ր., Ս. Երիվանցով 5 ր., Ա. Մնացականով 5 ր., Յ. Դիոպիկ 5 ր., Յ. Ալէնիկեանց 5 ր., Մ. Մովսէսեանց 3 ր., Ա. Ասատուրեան 3 ր., Յ. Ազամեանց 3 ր., Մ. Ղարիբեանց 3 ր., Բ. Աշխարումեանց 3 ր., Գ. Ղանբարով 3 ր., Գ. Քիշլալով 3 ր., Մ. Շալամով 3 ր., М. Сучкинъ (ռուս) 3 ր., Шефтеръ и Коганъ (հրէայ) 3 ր., (ռուս) 3 ր., А. Мгебровъ (վրացի) 2 ր., Մ. Ծուրինով 2 ր., N. N. 2 ր., Մ. Ղազարով 1 ր., Ս. Օգինեանց 1 ր., Յ. Մարտիրոսեան 1 ր., Բ. Բոստանեանց 1 ր., Ս. Թուղեանց 1 ր., Բ. Յարութիւնեանց 1 ր., Մ. Ուրֆալով (օղեսացի) 1 ր., Խ. Եղիկիսեղեանց 1 ր., Տ. Զարաքեանց 1 ր., В. Пиреаловъ (վրացի) 1 ր., Х. Фельманъ (հրէայ) 1 ր., Л. Штерлинъ (հրէայ) 1 ր., М. Фишманъ (հրէայ) 1 ր., Ա. Աբրահամեանց 1 ր., Ա. Բաբայեանց 1 ր., Ոմն 1 ր.։

Գ. Ազամիրզեանց

ՆԱՄԱԿ ՍՂՆԱԽԻՑ

—

Յունիսի 3-ին

Վէլիս-ցիխէ գիւղը, որ Սղնախից 30 վերստաչափ հեռու է և ուր բաւականին հայեր ու վրացիք կան, մինչև այժմ չունի մի ուսումնարան։ Հայերը թէև սկսեցին չինել այն, բայց չնորհիւ երկու կապալառուների, չինութիւնը մնացել է ցայսօր անկատար, թէև պ. պ. կապալառուները կանխիկ են արդէն ստացել իրանց ստանալի փողը։ Մենք սրանից առաջ յիշեցինք, որ վելիսցիխեցի հանգուցեալ Սա. Տէր-Մովսիսեանը անցեալ տարի կտակել է նոյն ուսումնարանի կառուցման աւարտելու համար 300 ր., որ յանձնվել է Սղնախի գործակալ Ստեփաննոս ա. ք. Տէր-Ստեփաննոսեանցին, բայց չը նայելով այս հանգամանքին, վելիսցիխեցի ժողովուրդը այնքան անտարբեր է և սառն դէպի իրան օգուտը, որ ամենևին ուշադրութիւն չէ դարձնում այս գործին և մինչև ցայժմս էլ շինութիւնը մնացել է անկատար, այն ինչ իրանց մանուկներին յանձնել են նրանք նոյն տեղի վրացու քահանային և այս պատճառով զուրկ են թողել նրանց իրանց մայրական դպրութիւնից.... Ուղիղն ասել, շատ ցաւալի է տեսնել ժողովրդի այսքան բազմութիւնը բոլորովին զրկված իրանց մայրենի լեզուից և նրան ուսանելու միջոցներից։ Մթթէ միայն Թիֆլիսի վրա պէտք է լարած ունենալ ուշադրութիւնը և բոլորովին մոռացութեանը տալ նրանից հեռու բնակված ժողովրդին, որին աւելի է սպառնում վտանգը, միայն այն պատճառով որ Թիֆլիսի երիտասարդութիւնը թէ գրաւոր և թէ բանաւոր կերպով պահանջում է, որ իրանց մանուկների վրա ուշադրութիւն դարձնէր, իսկ այս վերջինս և սրա պէս շատ ուրիշները լուռ են մնացել և անտարբեր իրրանց օգուտների մասին, իրանց խորին տգիտութեան պատճառաւ... Մեր կարծիքով սրանց լռութիւնը բարձրագոչ աղաղակներից առաւել պէտք է ընդունել, որովհետև սա ընդունակ է մահաբեր տէգերից աւելի վտան-